

3. lecke. A gazdálkodás feltételei, a gazdasági rendszer általános modellje, szükségletek

Ebben a leckében választ kap a következő kérdésekre:

- Mit értünk gazdálkodás alatt?
- Hogyan csoportosítja az uralkodó és az alternatív közgazdaságtan az erőforrásokat?
- Milyen szinteken értelmezhető a gazdasági rendszer?
- Milyen elemekből épül fel a nemzetgazdaság gazdasági rendszere?
- Hogyan értelmezhetők az "állat-ember" és a "szellem-ember" alapján a szükségletek?

A 3. lecke részletes forrását lásd: Somogyi Ferenc (2002): Metaökonómia. Kodolányi János Főiskola kiadása, Székesfehérvár, 2002. 4. fejezet.

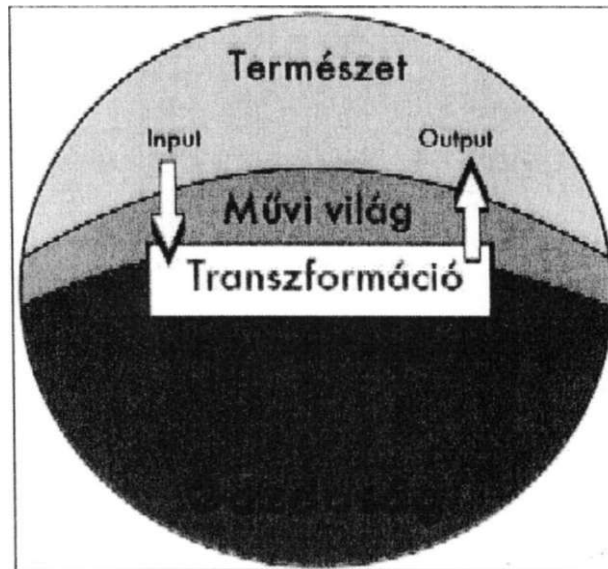
1. A gazdálkodás feltételei

A gazdálkodás olyan emberi tevékenység, amelynek során 1. a természeti erőforrások, 2. az emberi erőforrások és 3. a tőkejavak összekapcsolódnak különféle gazdálkodói szervezetekben és szervezetek között szükségletkielégítés céljából.

A gazdálkodást jellemzi:

- **Az emberek szövetkezési tere.** A családok, a települések, a vállalatok, a nemzetek azért is szerveződnek, hogy hatékonyan gazdálkodjanak.
- **Természetátalakítás (transzformáció).** A Föld kincseit (szántó, folyók, tengerek, ásványi anyagok stb.) az emberek átalakítják szükségletet kielégíteni képes jóságokká.

A transzformáció a természet és a művi világ között zajlik. A művi világ elemei: épületek, utak, gépek, ültetvények, infrastruktúra, könyvek, élelem, ruha stb. Ezeket a gazdaság „fekete dobozában” állította elő az ember. Lásd a 1. ábrát!

A természet és a művi világ viszonya
1. ábra

A természet része a művi világ, a művi világ része a gazdaság (feketével satírozott terület). A természet adja a gazdaság számára az erőforrásokat, az **inputokat**. A társadalomban elhasznált jóságok vagy termelési tényezők, mint **hulladék** visszakerülhetnek a természetbe (**output**). Az inputok kétféle képen csoportosíthatók.

Uralkodó közelítés szerint

1. **Föld.** A földbe beletartozik minden művelés alá vont természet (szántóföld, rét, legelő, erdő, gyümölcs, tó, folyó, tenger, bánya). A földhöz közvetlenül kötődő gazdasági tevékenységet **őstermelésnek** nevezzük.
2. **Munkaerő.** Megkülönböztetett szerepe van a gazdálkodásban. A munkaerő a legfontosabb termelési tényező, ő dönt az erőforrások kombinációjáról, ő ügyeli a gazdálkodás folyamatát, s végső soron az ő szükségleteinek kielégítése a cél.
3. **Tőke.** Átalakított természet: épületek, gépek, járművek, infrastruktúra. Hosszabb-rövidebb ideig az ember közvetlen szükségleteit elégíti ki (lakóház, személyautó, úthálózat), vagy eszközül szolgál, hogy a végső fogyasztásra kerülő termékek előállításában részt vegyen (élelem, ruha, fűtés stb.).

Alternatív közelítés szerint

A termelési tényezők körének kiterjesztését az ökológiai válság követeli.

A föld mellett számolni kell:

- Az **ökológiai „szolgáltatásokkal”**: napsugárzás, tiszta levegő, tiszta víz, klímaszabályozottság, szokásos csapadék.

- Az **élettelen anyagokkal**: ásványok, fosszilis tüzelőanyagok, talajvíz, litoszféra.
- Az **élőlényekkel**: vadon élő állatok, növények, mikroorganizmusok.

A munkaerő mellett számolni kell:

- szokásokkal,
- hagyományokkal,
- szellemi áramlatokkal,
- motiválhatósági sajátosságokkal,
- döntési-cselekvési attitűdökkel.

A tőke mellett számolni kell:

- tudományos és művészeti alkotásokkal,
- informatikai eszközökben felhalmozott adatokkal,
- tömegbefolyásolási eszközökkel,
- a politikai hatalom is lehet tőke,
- a pénzzel, amely az adásvételek csereeszköz-szerepén túl mutat.

2. A gazdasági rendszer általános modellje

Olvassa el a 3. lecke 1. fejezetének első mondatát! (Ott megadtuk a gazdálkodás definícióját.) Eddig az input és az output elemeket elemeztük, az alábbiakban megnézzük, hol kombinálják a termelési tényezőket. A gazdasági rendszer több szinten értelmezhető. Lásd a 2. ábrát!

VILÁGGAZDASÁG
Egynemű országcsoport, integráció
NEMZETGAZDASÁG
Gazdasági régió
GAZDÁLKODÓEGYSÉG (SZERVEZETEK)
Háztartás
Munkavállaló

A gazdasági rendszer lehetséges szintjei
2. ábra

A **makroökonómia** a nemzetgazdaságot mint gazdasági rendszert helyezi előtérbe. A **gazdasági rendszer** szervezetekből áll. A **szervezet meghatározott társadalmi-gazdasági funkciók ellátására társult emberekből álló társadalmi alakzat**. A **szervezetek** lehetnek gazdálkodóegységek, intézmények, háztartások. A szervezetek **egységekből** épülnek fel. Az egységek lehetnek igazgatóságok, főosztályok, osztályok (pl. beruházási, pénzügyi, marketing, munkaügyi stb.), tanszékek, üzemek, műhelyek stb. A szervezet jogi alakzat, az egység absztrakció.

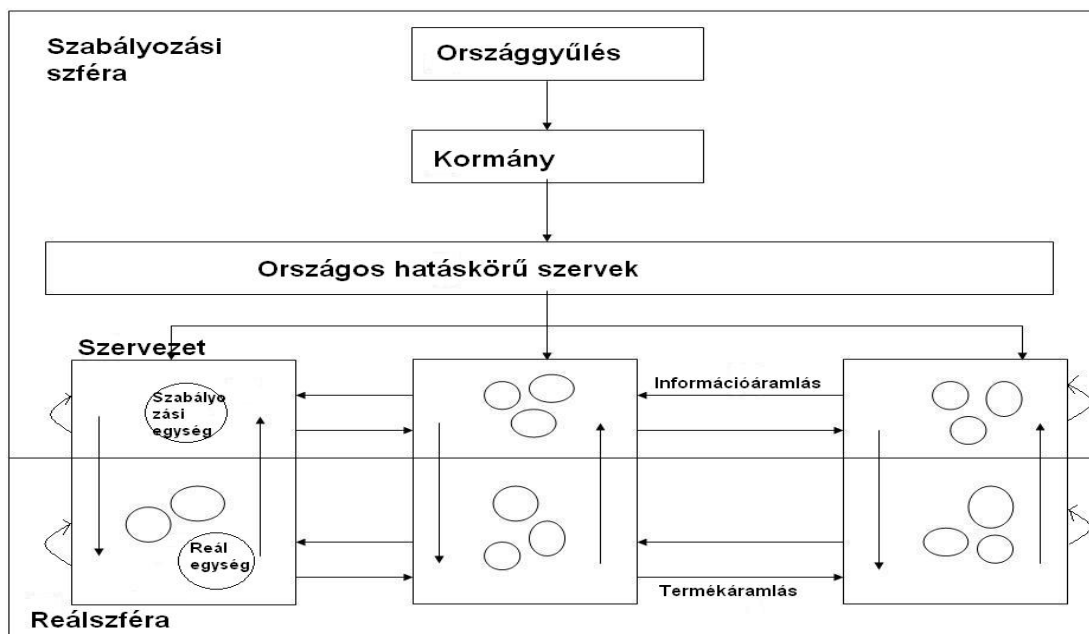
A gazdasági rendszer – szervezet – egység szerkezetet „ráhelyezhető” a gazdasági rendszer lehetséges szintjeire. (Lásd a 3. ábrát!) Pl., ha a világgazdaság = gazdasági rendszer, a nemzetgazdaságok = szervezetek, egységek = vállalatok.

A makroökonómiában a gazdasági rendszer = nemzetgazdaság, a szervezetek = vállalatok, intézmények, háztartások, s végül az egységek = osztályok, üzemek.

A gazdasági rendszeren belül megkülönböztetünk **1. reál- és 2. szabályozási szférát**. A reálszféra elemei: termelés, szolgáltatás, kereskedelem, szállítás, fogyasztás. A szabályozási szféra elemei: megfigyeléssel, információtovábbítással, információfeldolgozással, döntéselőkészítéssel, döntéssel foglalkozó osztályok, illetve fő funkciójában szabályozásra létrehozott szervezetek tartoznak ebbe a körbe. Lásd a 3. ábrát!

Egy nemzetgazdaságban a legfőbb szabályozó „szervezet” az **országgyűlés**, operatív szabályozó szervek a mindenkori **kormány** és az **országos hatáskörű** szervezetek (pl. minisztériumok, Nemzeti Adó- és Vámhivatal, Környezetvédelmi Hivatal stb.) Természetesen itt is jelen van a reálfolyamat (pl. golyóstollra, géppapírra szükség van), de a főfunkció fényében ezek elhanyagolhatók. A **szervezetek** (vállalatok, intézmények) nagyságuktól függően alakítanak ki **szabályozási és reálegységeket**. Egy néhány fős kisvállalatnál, szolgáltató intézményben és a háztartásokban a szabályozási és a reáldöntések és tevékenységek nem felosztottak. Pl. egy családi vállalkozásban a családfő dönt arról, hogy mit termeljenek, és ő az, aki el is végzi a munkát.

A szabályozó szervezetek között, a szabályozó szervezetek és a szervezetek szabályozó egységei között, a szervezetek szabályozási egységei és a szervezetek szabályozási és reálegységei között **szabályozási és információáramlás** zajlik. A szervezetek reálegységei között **termékáramlás** folyik.

Gazdasági rendszer
3. ábra

3. Szükségletek

A szabályozási szféra az **érték-, cél- és szükségletfelismerés és -képzés** színtere. A gazdasági rendszer szerkezetét a hatékony szükségletkielégítés igénye szülte. Egyrészt a társadalmi élet szereplői támasztanak igényeket, szükségleteket. Másrészt a szabályozási szférája teremthet igényt, illetve szükségletet. A szükséglet – bármi is a forrása – a termelés végső célja.

A szükséglet tudatos vágy, hiányérzet, amely valamilyen – filozófiai értelemben – tárgyra irányul, s e tárgy elérése cselekvésre ösztönöz.

A szükségletkielégítés lehetősége és kényszere alapvető **motivációs eszköz**. Két, alapjaiban szembenálló szükségletelméletet fogunk bemutatni.

I. Az uralkodó közgazdaságban A. H. Maslow igénypiramisa szerepel

Maslow marxista-freudista alapállása az állat-ember koncepciót idézi fel, kiválóan szolgálva és igazolva a tömegember tömegfogyasztói mentalitását. Maslow szerint a szükségletek hierarchiája megadható. Lásd a 4. ábrát!

A Maslow-féle igénypiramis
4. ábra

A piramis alsó szintjétől (fiziológiai szükségletek) a felső szintig érvényesül, hogy a szükségletek egyre kevésbé intenzívek, és egyre ritkábban merülnek fel.

1. szint: **A fiziológiai szükségletek** (élelem, víz, lakás, fűtés, szex) gyakoriak, létfontosságúak.
2. szinten igényként merül fel, hogy az 1. szint szükségletei **állandóan kielégítettek**.

3. szint: Az állandóság talaján (2. szint) az ember **társadalmi lény** voltából fakadó igények is felszínre törnek. A családi, a lakóhelyi, a civilszervezeti, a vallási, a kulturális, a politikai életbe való bekapcsolódásról van szó.
4. szint: A 3. szint kielégítettsége után a **társadalmi elismerés** igénye is érvényesülni kezd. A munkahelyeken az emberek szeretnék tevékenységüket sikeresnek látni. Dicséretre, jutalomra várnak. Előmeneteli szükségletnek nevezik.
5. szint: s végül az emberek személyiségükből fakadó **legfontosabb életcélokat** szeretnék megvalósítani.

II. Az alternatív közgazdaságtan az „állat-ember” koncepcióval szemben a „szellem-ember” felfogásra épít

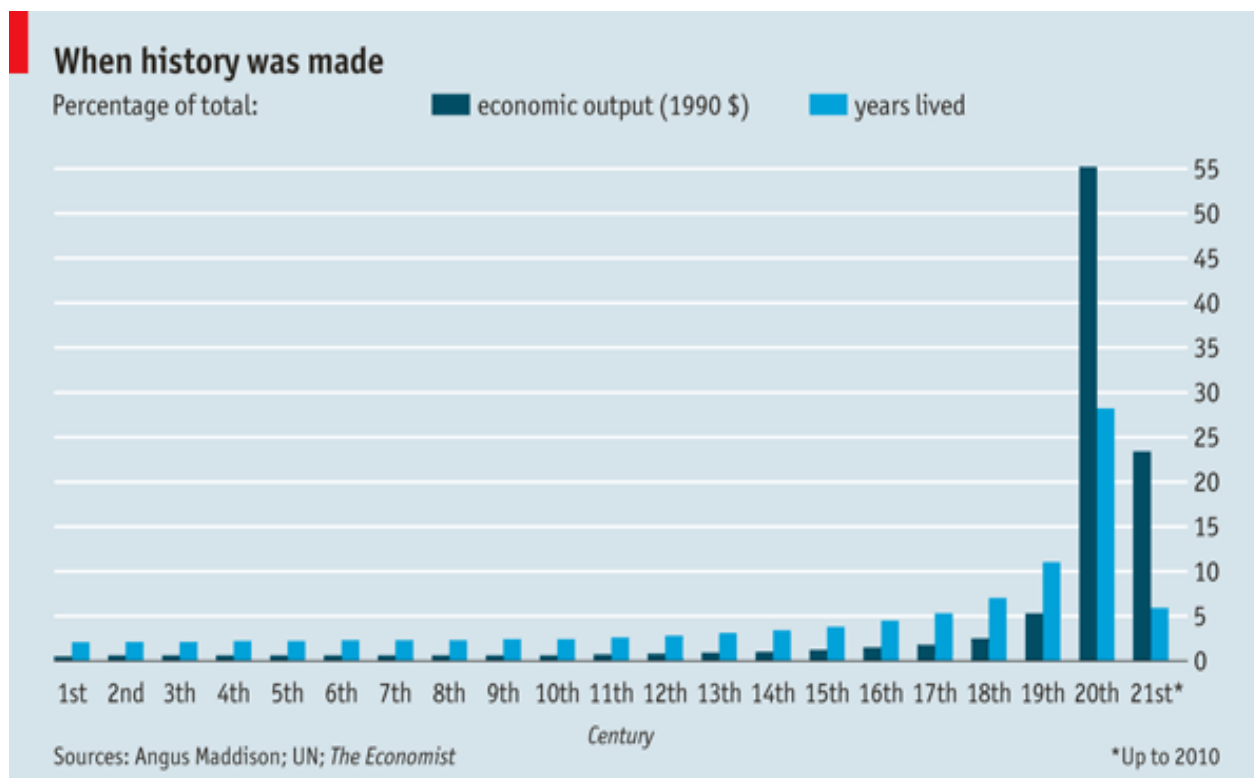
Ebben a közelítésben a Maslow-féle igénypiramis még fordítva sem teljesen igaz, noha fordítottjával ígéretesebb magyarázat adható. Konszolidált társadalmi körülmények között a fiziológiai, a biztonsági szükséglet minden embernek azért jár, mert ember. Az előmeneteli és az önmegvalósítás szükséglete és igénye a liberális/libertinus ideológia szemléletét tükrözi. Az önzés vezérli minden ember tettét, így csak a sikeresek (tehát hosszú távon senki), néhány „kiválasztott” érheti el a Maslow-féle igénypiramis felső szintjeit.

A „szellem-ember” koncepció szerint:

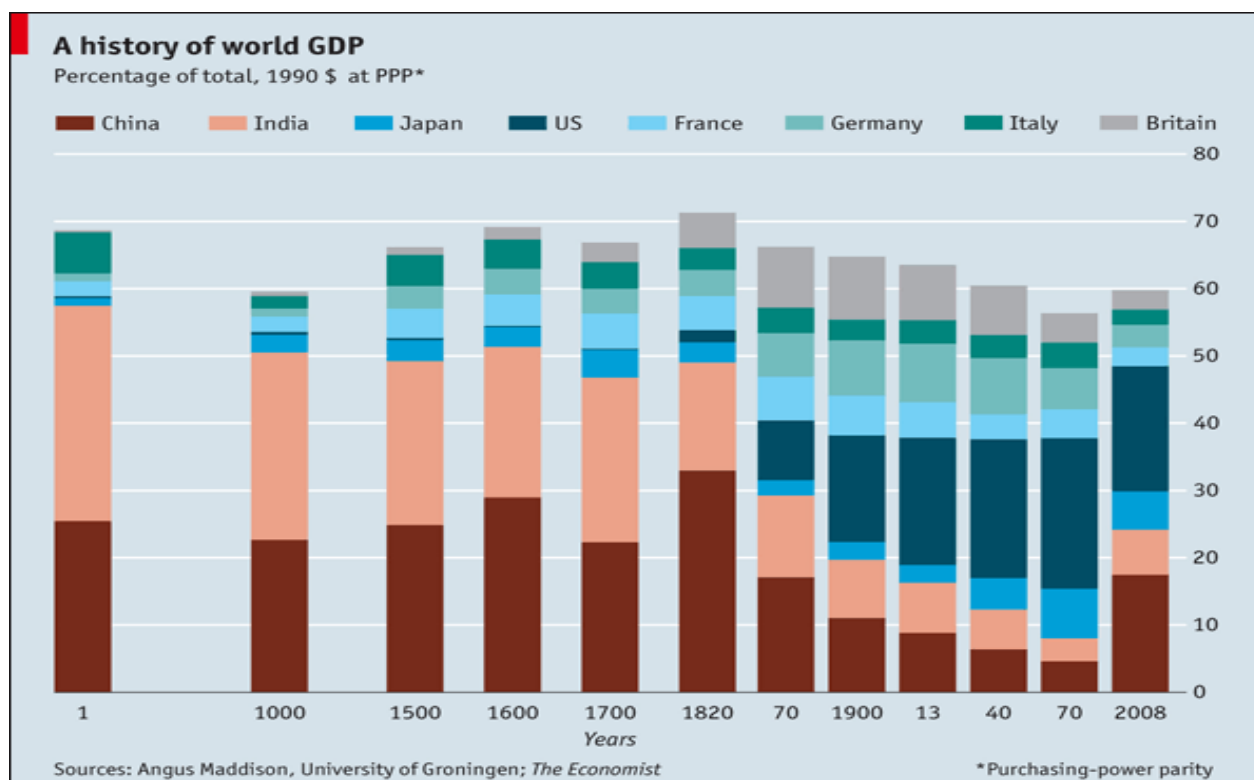
„Semmi sem elégít ki, semmi sem nyugtat meg, sem érzéki gyönyör, sem gazdagság, sem hírnév, sem hatalom. A valódi lét kell; valódi emberek akarunk lenni.” (Hamvas Béla)

A „valódi lét”-re törekvő ember fiziológiai szükségleteinek kielégítésekor sem függeszti fel nemesebb igényeit, és fordítva. Az igényhierarchia csak rendkívüli élethelyzetekben (pl. háború) vetődhet fel, rendkívüli helyzetet pedig az alternatív közgazdasági szemlélet nem emeli az általánosság szintjére.

A világ termelés alakulása és megoszlása az elmúlt 2010 évben. Lásd az 5., 6., 7. ábrát!

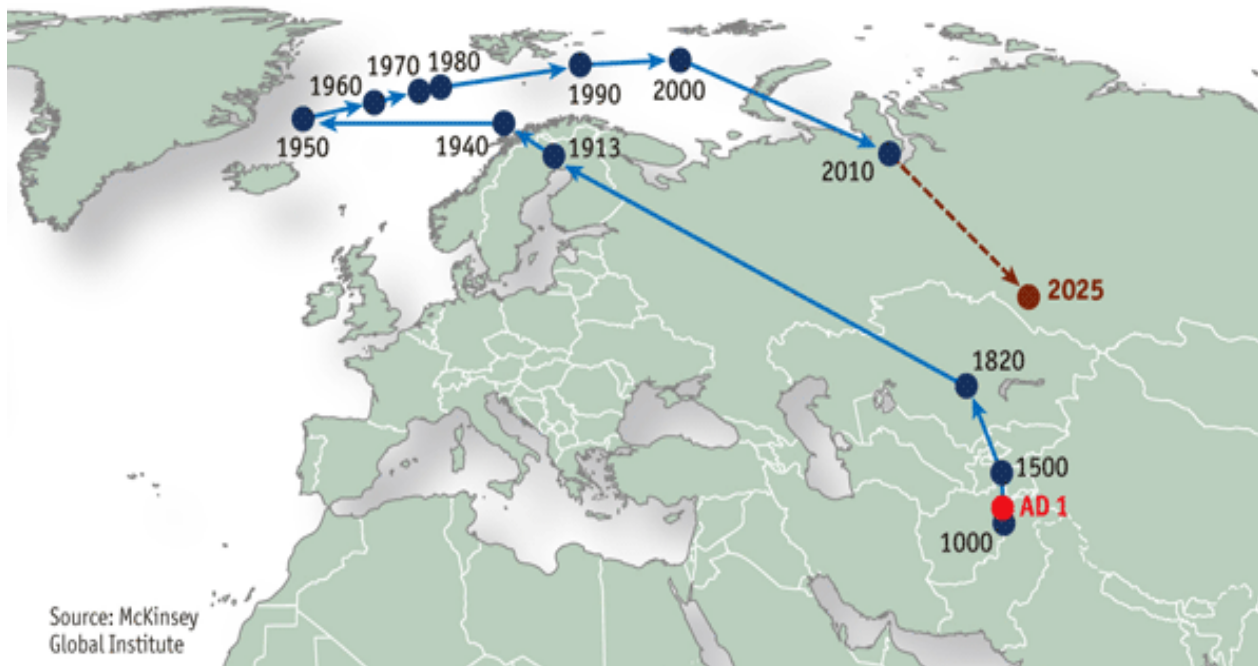

Az emberiség fogyasztói kosara
5. ábra

Kérészeletű a nyugati kultúra?
6. ábra

Evolution of the earth's economic centre of gravity AD 1 to 2025

A világgazdaság centrumának vándorlása
7. ábra

Összefoglaló kérdések

1. Mit értünk gazdálkodás alatt?
2. Hogyan csoportosítja az uralkodó és az alternatív közgazdaságtan az erőforrásokat?
3. Milyen szinteken értelmezhető a gazdasági rendszer?
4. Milyen elemekből épül fel a nemzetgazdaság gazdasági rendszere?
5. Hogyan értelmezhetők az "állat-ember" és a "szellem-ember" alapján a szükségletek?